

Op zoek naar een verdwenen kasteel aan de Kromme Angstel

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

Ongeveer 0,7 kilometer ten noorden van Nieuwer Ter Aa maakt het Honderdsche Laantje een bocht naar het oosten, terwijl het riviertje de Kromme Angstel daar juist een bocht naar het westen maakt (zie het kaartje in Afbeelding 1). Het landschap ten noordwesten van het punt waar die twee uiteen wijken vertoont een merkwaardig patroon. Langs de rechterzijde van de Kromme Angstel ligt een graskade en rechts daar weer van een gegraven watergang. Het eerste deel daarvan heeft een halfcirkelvormig verloop (zie Afbeelding 2). Bij eerste indruk doet het een beetje denken aan een stuk van een slotgracht of iets dergelijks.

Papenestje: kasteel, klooster of schuilkerk?

Zou op die plek aan de Kromme Angstel rond het jaar 1200 het kasteel Anxtel gelegen kunnen hebben, waarvan de vestigingsplaats tot dusver niet kon worden achterhaald?

De stichters van dat kasteel vormden een zijtak van het geslacht Van Ruele, dat woonde op het slot Ruwiel, gelegen aan de Aa.¹ Het geslacht Van Anxtel (ook wel geschreven als Van Anxter) voerde een familiewapen gelijk aan dat van het geslacht Van Ruele.

Zij zullen voor een jongere zoon vermoedelijk een plekje van strategisch belang hebben gezocht, dat niet al te ver uit de buurt van het voorouderlijke kasteel lag (zoals latere Van Rueles ook deden toen voor een van de zonen kasteel Nijenrode werd gebouwd). Dus is het waarschijnlijker dat het slot Anxtel aan het zuidelijkste deel van de (Kromme) Angstel zal hebben gelegen dan aan het noordelijkste deel.

De oudste bekende vermeldingen van het geslacht Van Anxtel of Van Anxter komen uit het gebied van Loenen. De polder Het Honderd, waarin de hierboven genoemde plek ligt, viel eertijds onder Loenen.

De schaarse beschikbare gegevens passen dus wel bij een lokaliteit als hierboven genoemd.

Van de bewoners van diverse huizen in de wijdere omgeving kreeg ik het verhaal te horen, hen via mondelinge overlevering bekend, dat op het perceel land binnen die gebogen watergang, door hen het Papenestje genoemd, vroeger een klooster zou hebben gestaan.

Op zich is het best voorstelbaar dat dat terrein ooit uitgekozen zou zijn om er een klooster op te zetten. Het lag op een rustige plaats, maar goed bereikbaar, tussen diverse plaatsen in (Nieuwer Ter Aa, Vinkeveen, Wilnis, Kockengen en - aangezien toen het Amsterdam-Rijnkanaal er nog niet was - ook niet ver van Loenersloot, Loenen en Breukelen. Stel dat het klooster bovendien werd gebouwd op een plek waar tevoren een (vervallen?) kasteel stond, dan was er mogelijk ook nog een hoeveelheid herbruikbaar bouw materiaal aanwezig.

Ik heb evenwel tot dusver nooit een overtuigende bevestiging van het verhaal over een klooster ten noorden van Nieuwer Ter Aa kunnen vinden. Als iemand onder de lezers er meer over weet, zou ik dat erg graag vernemen.

Anderen menen dat de oude naam Papenestje eigenlijk slaat op de wat noordoostelijker staande 17de-eeuwse krukhuisboerderij (Honderdsche Laantje 4), waarbij het betreffende perceel land van oudsher in gebruik is. Daarin zou na de Kerkelijke Reformatie een Rooms-Katholieke schuilkerk gevestigd geweest zijn.² Sporen van diverse verbouwingen, die in de ten dele

Afb. 1. Gedeelte uit de Topografische Kaart van Nederland, blad 31E - Vinkeveen, uitgave 1981, met daarop aangegeven de positie van het Papenestje en de boerderij Het Honderd.

zeer oude voorgevel zichtbaar zijn, waaronder een dichtgemetselde boogdeur, zouden daar nog op wijzen (zie Afbeelding 3).

Ook dat schuilkerkverhaal is echter twijfelachtig. In de archieven worden in onze omgeving alleen Rooms-Katholieke schuilkerken genoemd in Teckop en Slootdijk (bij Loenen). Volgens de tegenwoordige bewoners, de familie Jaap en Joke Treur, heet hun boerderij van oudsher het Huis Het Honderd. Bekend is dat de bewoners van het Huis Het Honderd bij de Kerkelijke Reformatie Rooms-Katholiek gebleven zijn.³ (Zou het ontstaan van de naam Papenestje misschien daarmee verband gehouden kunnen hebben?) Bij de grensbepaling tussen de in 1795 herstichte parochie Breukelen en de oude parochie van Slootdijk werden het als rijk bekend staande Huis Het Honderd en het Tolhuis met zoveel woorden ingedeeld gelaten bij de parochie Slootdijk, om de financiële aderlating voor die parochie niet te groot te laten worden.³ Daarbij werd geen argument van kerkhistorische aard gebruikt.

Het Huis Het Honderd

Een gedeelte van het Huis Het Honderd is duidelijk heel oud. Dat geldt in het bijzonder voor de kruk aan de westzijde van de hoofdmassa van de boerderij. De muren zijn opgetrokken uit bakstenen in handvorm. Bij binnenkomst door de westelijke entree komt men in een stenen kamer. Daarin zijn nog opvallend dikke oude zolderbalken aanwezig (zie Afbeelding 4). In de kruk bevinden zich ook een kelder en een opkamer. Waarnemingen als hier opgesomd maken de beschouwer nieuwsgierig naar de ouderdom en de geschiedenis van het huis. Misschien was het ooit een kasteelboerderij of mogelijk een rechthuis. Maar dat is een ander verhaal dan wat me nu bezig houdt.

Het Huis Het Honderd is helaas aangetast door de er dichtbij gelegen Rijksweg A2 en wordt nog verder bedreigd door de voorgenomen verbreding van die weg. Dan zal veel land moeten worden afgestaan en komt het huis wel erg dicht bij die drukke autoweg te staan. Het daar wonen en uitoefenen van een agrarisch bedrijf worden dan zeer onaantrekkelijk. De eigenaar beperkt zich daarom tot het allernoodzakelijkste onderhoud en sluit geheel of gedeeltelijk slopen, in samenhang met opheffing van het bedrijf of nieuwbouw elders, voor de nabije toekomst niet uit.

Het Huis Het Honderd staat niet op de van kracht zijnde Monumentenlijst, misschien omdat er buiten zowel als binnen nogal veel aan het pand veranderd is (boven de hoge oude kelder zijn in deze eeuw bijvoorbeeld drie slaapkamers getimmerd). Niettemin zouden bij sloop of verval veel historisch interessante details verloren gaan. Bij de in 1992 uitgevoerde inspectie in het kader van het Monumenten Inventarisatie Projekt zijn zowel de boerderij als het er achter staande 18de-eeuwse zomerhuis (Honderdsche Laantje 4a) wel als historisch waardevol aangemerkt. Onduidelijk is nog wat dat op het punt van bescherming tot gevolg zal hebben. Een beslissing daaromtrent door de Rijksoverheid is op z'n vroegst in 1998 te verwachten.

Afb. 2. Het landschap bij het Papenestje. Links de Kromme Angstel. In het midden een graskade. Ten oosten daarvan een gegraven halfcirkelvormige watergang. (Foto Mw. M. Kiela, 25 september 1992, in Foto-archief Historische Kring Breukelen.)

Papenestje tegenwoordig vooral een veldnaam

De familie Treur kent de naam Papenestje alleen als veldnaam voor het eerder genoemde perceel land tussen de bochten in de Kromme Angstel en het Honderdsche Laantje.

Voor de opmerkelijke landschappelijke constellatie binnen wat zij het Papenestje noemen geven zij de verklaring, dat de eertijds onverharde weg voorheen ook daar langs het riviertje liep, over de genoemde graskade. De huidige bocht in de weg, naar het oosten, zou van betrekkelijk recente datum zijn. Inderdaad volgt de oude graskade helemaal de rivierloop, totdat zij via een recentelijk verhard gedeelte ongeveer tegenover de boerderij op de huidige weg uitloopt (zie Afbeelding 5).

Afb. 3. Voorgevel van het voorhuis van de krukhuisboerderij Het Honderd. Duidelijk is te zien, dat enkele keren veranderingen in die gevel zijn aangebracht. Boven de deur is zichtbaar, dat zich daar vroeger een grotere boogdeur heeft bevonden. (Foto Mw. M. Kiela, augustus 1987, in Foto-archief Historische Kring Breukelen.)

Terreinonderzoek

Op vrijdag 25 september 1992 heb ik op het als het Papenestje bekend staande terrein een eenvoudig veldonderzoek uitgevoerd.

Het land tussen het huidige tracé van het Honderdsche Laantje en de graskade langs de Kromme Angstel wordt door een nagenoeg rechte oost-west lopende sloot in tweeën gedeeld. Als een eventuele standplaats van een kasteel of klooster lijkt alleen het zuidelijkste deel nader onderzoek waard te zijn. De gelijkmatig rondbuigende buitengrens van de zuid- en zuidwestkant (Afbeelding 2) vinden we echter aan de (betrekkelijk rechtlijnige) noord- en oostzijden van dit perceel niet terug.

Langs alle buitenoevers is het terreinoppervlak iets hoger dan in het cen-

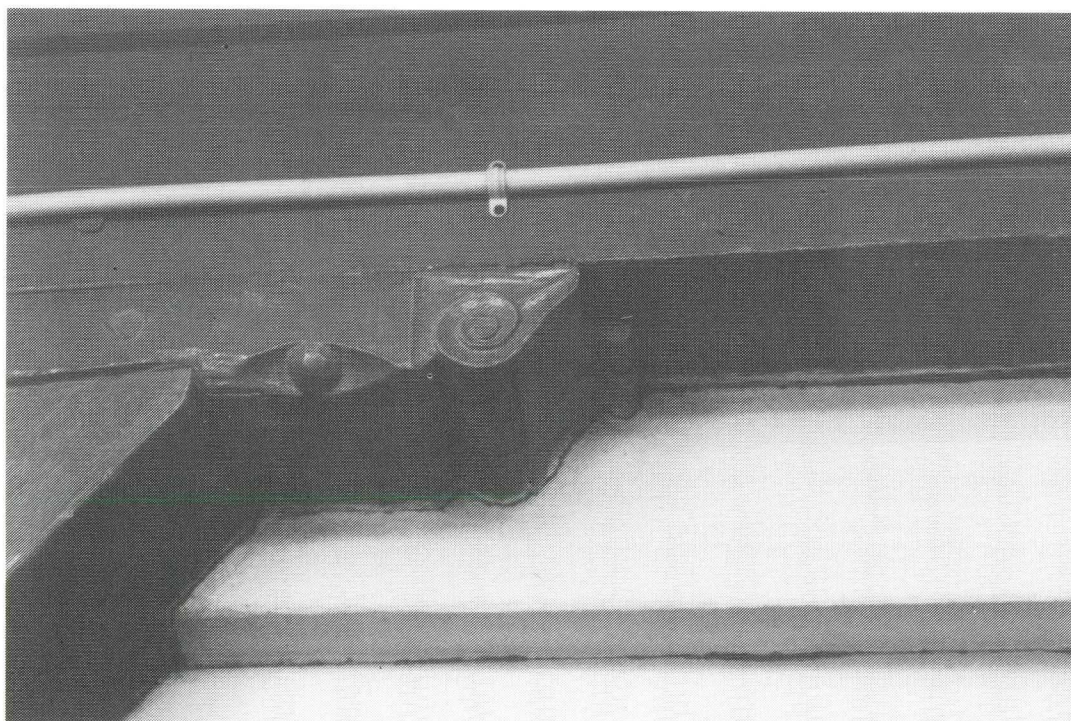

trale deel. Dat kan evenwel samenhangen met baggeropslag bij het schonen van de grenssloten. Ook bij een lob aan het perceel in het zuidoosten volgt deze hogere rand de oever. Het is onlogisch onder deze rand puin van een buitenmuur van een groot gebouw te vermoeden (dan zou de rand toch in zijn geheel meer rond dan wel rechthoekig hebben moeten zijn). In de grenssloten werd nauwelijks puin waargenomen.

De rest van het perceel vertoont wel enige geringe topografische hoogteverschillen, maar die wijzen niet op de aanwezigheid van aanzienlijke hoeveelheden puin in de ondergrond. Door het perceel heen lopen een drietal smalle, rechtlijnige laagten. Een daarvan is oost-west georiënteerd en loopt niet geheel tot aan de oostgrens door. De beide andere lopen ongeveer noord-zuid. Met een prikstok werd vastgesteld dat de ondergrond hier tot op een diepte van meer dan een meter onder maaiveld duidelijk zachter is. Vermoedelijk zijn het gedempte greppels. Enkele in omvang beperkte hogere plekken in het terrein hebben een ondergrond van compacte zware klei, waarin diep prikken moeilijk is. In de bovenste 40 centimeter werd evenwel geen puin aangetroffen. Vier van die iets hogere plekken vormen bij benadering de hoekpunten van een rechthoek, maar er werd generlei verdere aanwijzing gevonden dat ze de hoeken van de fundamenten van een gebouw weerspiegelen. Er zijn geen sporen van lijnen, die deze punten met elkaar verbonden kunnen hebben; integendeel zelfs, de tracé's van waar men deze lijnen dan moet zoeken worden doorsneden door de genoemde gedempte greppels.

Slotsom

De voorlopige conclusie van de terreinverkenning kan geen andere zijn dan dat het onwaarschijnlijk is dat op deze plek vroeger een groot stenen ge-

Afb. 4. Balkconstructie in de stenen kamer, die mogelijk het oudste gedeelte van de huidige krukhuysboerderij Het Honderd vormt. (Foto Mw. M. Kiela, 25 september 1992, in Fotoarchief Historische Kring Breukelen.)

Afb. 5. Het noordelijkste gedeelte van de in Afb. 1 getoonde graskade is verhard en loopt naar de boerderij Het Honderd toe. Links van de kade nog steeds de meanderende Kromme Angstel en rechts een gegraven waterloop. (Foto Mw. M. Kiela, 25 september 1992, in Fotoarchief Historische Kring Breukelen.)

bouw heeft gestaan. Minder gemakkelijk is uit te sluiten dat er in een zeer ver verleden ooit een houten woontoren stond, van het type als het oudste Huis Ruwiel,⁴ maar de huidige verdeling van land en water biedt ook voor een dergelijke gedachte geen concrete aanknopingspunten.

Noten

- 1 A.A. Manten, 1991. Kasteel Ruwiel en het geslacht Van Ruele. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 6, nr. 4, blz. 174 - 187, in het bijzonder blz. 183 - 184.
- 2 Opmerkingen van een aantal aanwezigen bij de vertelavond van de Historische Kring Breukelen, gehouden in Nieuwer Ter Aa op dinsdag 22 september 1992.
- 3 M.A. Perdon, 1992. Fragmenten uit de geschiedenis van de R.K.-parochie van de H. Johannes de Doper te Breukelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 7, nr. 1, blz. 18 - 29, in het bijzonder blz. 21.
- 4 A.A. Manten en Kl. Sierksma, 1992. Oorsprong van het geslacht Van Ruele en de relatie met de geloofsprediker Liudger. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 7, nr. 3, blz. 138 - 147, in het bijzonder blz. 139, 140.